Markéta Hradecká

Neurčitý člen jako signál počitatelného užití nepočitatelných substantiv

The Indefinite Article as a Signal of the Countable Use of Uncountable Nouns

Filozofická fakulta univerzity Karlovy v Praze, Ústav anglického jazyka a didaktiky

Oponentský posudek bakalářské práce

Předložená bakalářská práce zkoumá vliv modifikace na počitatelné či nepočitatelné užití substantiv, která jsou z hlediska počitatelnosti obojaká. Název práce zkoumanou problematiku nevystihuje. Předpoklad vlivu modifikace na počitatelnost řídícího jména je opodstatněný, neboť v případě nepočitatelných substantiv je to právě modifikace, která může vyčlenit z nepočitatelného významu jeden počitatelný aspekt. V případě substantiv užívaných počitatelně i nepočitatelně je vyčlenění nějakého aspektu do počitatelného významu inkorporováno, nicméně si lze klást otázku, zda modifikace z nepočitatelného významu vyčleňuje další aspekty či v jakém směru počitatelný význam modifikuje.

Autorka zkoumá tři substantiva, *difference*, *interest* a *language*. Pro každé shromáždila 50 dokladů z Britského národního korpusu, přičemž některé výrazné tendence dále ověřovala v doplňkové excerpci. Do výzkumného materiálu náležitě zahrnula pouze doklady, které indikovaly počitatelné či nepočitatelné užití, tj. plurál a neurčitý člen + singulár vs. nulový člen + singulár. V teoretické části se opírá kromě domácí literatury o výklad počitatelnosti v *Comprehensive Grammar* (Quirk et al. 1985) a *Cambridge Grammar* (Huddleston & Pullum 2002). Sémantickou klasifikaci adjektiv na deskriptory a klasifikátory přejímá z *Longman Grammar* (Biber et al. 1999). Rozboru každého substantiva náležitě předchází definice významů a případná idiomatická užití podle *Oxford Advanced Learner's Dictionary*, k nimž jsou pak doklady počitatelného a nepočitatelného užití přiřazovány. Vlastní rozbor vychází z klasifikace dokladů na počitatelné a nepočitatelné užití, modifikační struktura substantiv je dále rozlišena podle toho, zda obsahuje postmodifikaci, třetí aspekt rozboru je určení syntaktické funkce. Pokud jde o deskriptivní či klasifikační význam adjektiv, v případě *difference* se ukázalo, že v počitatelném či nepočitatelném užití nehraje roli; do rozboru *interest* a *language* tato distinkce už tedy nebyla zahrnuta. Určení syntaktické funkce a zohlednění rekurujících konstrukcí a spojení se ukázalo být relevantní. Některé syntaktické funkce (postmodifikace, jmenná část přísudku) preferují nepočitatelné užití, v čemž se reflektuje příbuznost se základním slovním druhem (adjektivem), který tyto syntaktické funkce primárně realizuje. Podobně adverbiální funkce často vykazují nepočitatelné užití, zatímco v primárně substantivních funkcích (podmět, předmět) je počitatelnost / nepočitatelnost záležitost sémantiky příslušného substantiva, případně spolupůsobí kontext.

V zastoupení počitatelného a nepočitatelného užití jsou mezi zkoumanými substantivy značné rozdíly. *Difference* se převážně konstruuje počitatelně (v 50 dokladech jen 2 případy nepočitatelného užití, oba v existenciální konstrukci v poměru 15:2). Z rekurujících struktur se kromě existenciální konstrukce často vyskytlo počitatelné *difference* po slovese *make*. Srovnatelnou distribuci ukázala též doplňková excerpce (v 17 283 výskytech bylo *difference* zaznamenáno v existenciální konstrukci 1951x, z toho jen 8x nepočitatelně; se slovesem *make* vždy počitatelně v 435 výskytech).

V případě substantiva *interest* byly výsledky velmi odlišné: nepočitatelné užití převažovalo nad počitatelným (v poměru 29:21). Autorka se náležitě soustředila na význam "zájem", neboť význam "úrok" je vždy nepočitatelný a zřetelně odlišný. *Interest* se nejčastěji (20x) vyskytlo v *of*-phrase, kromě dvou výskytů vždy nepočitatelně, a to charakteristicky ve funkci přívlastku a jmenné části přísudku. Dodatečná excerpce se soustředila na modifikátory, které se vyskytly jen v jednom užití s cílem zjistit, zda se i ony - kromě těch, které byly

zaznamenány v základní excerpci - vyskytují v obou užitích, což se u většiny prokázalo. Autorka dále zkoumala ne/počitatelnost *interest* po slovesech, s kterými se často vyskytuje, s velmi zajímavými výsledky: v případě *express* a *show* jsou obě užití zhruba stejně častá (9/7; 13/16), naproti tomu *take* se konstruuje s nepočitatelným *interest* jen výjimečně (6/100). Autorka zde náležitě komentuje, že spojení *take an interest*, ačkoliv obsahuje jednoznačný signál počitatelnosti, je v OALD traktováno pod nepočitatelným významem.

V případě substantiva *language* byla převaha nepočitatelného užití ještě výraznější (38:12), opět charakteristicky v postmodifikační a adverbiální funkci. Autorka ukazuje, že zde premodifikace nehraje roli. Počitatelné / nepočitatelné užití odpovídá základním významovým rozdílům "jednotlivý jazyk" x "jazyk jako prostředek komunikace" / "styl mluvení, psaní" / "jazyk symbolů a znaků". Jako zajímavost uvádí, že počitatelný význam " jazyk země" je v ex [59] (s. 41) konstruován s nulovým členem (*It has imposed Spanish language and culture*). Zde není nulový člen, nýbrž "null" article: substantivní fráze má negenerickou referenci určitou, "null" article alternuje s určitým členem, srov. *it has imposed the Spanish language*. Totéž platí o ex [61]: *English language embodies western thought patterns*.

Autorka dobře charakterizuje rozdíl v sémantice *interest* na straně jedné a *language* a *difference* na straně druhé: v případě *interest* je sémantické pole širší, kdežto v případě *language* a *difference* jednotlivé významové odstíny spolu úzce souvisí. Pokud jde o vliv modifikace, dospívá k závěru, že se substantiva chovají různě: kromě v případě *difference* nehraje roli modifikace, nýbrž sémantika substantiva. K tomu lze dodat, že těsná souvislost modifikátoru se sémantikou řídícího jména se reflektuje v rozdílu v zastoupení počitatelných a nepočitatelných *difference* a *interest*. Zatímco *difference* "rozdíl" lze podrobně měřit co do rozsahu / velikosti, což je disponuje k počitatelnosti, *interest* označuje psychické nastavení slabší nebo silnější, odtud modifikace na škále intenzity a její motivovanosti (emotivní, profesionální) a silnější dispozice k nepočitatelnosti než k počitatelnosti.

Poznámky k jednotlivostem:

Příklady z excerpce v textu a úplný seznam dokladů v příloze jsou dobře propojeny: odkazování na příklady v textu je umožněno průběžným číslováním, k jejich dohledání v příloze slouží číslo dokladu z přílohy uvedené za každým příkladem v textu. Tak např. příklad [11] na s. 23, v němž je *difference* bez determinátoru, což naznačuje nepočitatelné užití, ačkoliv je uveden mezi příklady počitatelného užití v idiomech, lze dohledat v příloze (číslo 5: *with a real difference*), kde se ukazuje, že jde v textu o přehlédnutí.

S. 5: příklady směšují různé typy: zero plural nouns - *series, grouse*; collective nouns - *BBC*; a substantiva s dvěma tvary v plurálu, nulovým a pravidelný morfémem - *beech / beeches*.

S. 18: mezi *some* + počitatelné substantivum v singuláru a *some* + nepočitatelné substantivum je funkční a sémantický rozdíl, ve výslovnosti reflektovaný v míře redukovanosti. Příklad [5] z tohoto hlediska zřetelně indikuje nepočitatelné užití.

S. 23: Sloveso *be* v existenciální konstrukci není sloveso sponové, nýbrž sloveso lexikální, verbum existenciae. Substantivní fráze po něm následující není subject complement, ale vlastní podmět.

S. 24: [ex 15] *difference* zde není vlastní podmět (*it* je anaforické!), nýbrž subject complement.

Chyby v jazyce jsou ojedinělé (v užívání členu s. 23 *from the Table 2*; s. 24: *with noun in premodification*; 29: *next table*; s. 23 *As it can be seen*; s. 34 prézens místo préterita *another excerption is carried out* aj.)

Závěr:

Jak vyplývá z hlavní části posudku, bakalářská práce Markéty Hradecké je zdařilé vypracování bakalářského úkolu. Zadané téma je zpracováno systematicky a přehledně, příklady jsou správně interpretovány a z jejich rozboru jsou vyvozeny podložené závěry. Dobře zvolenou metodologií autorka dospěla k zajímavým zjištěním.

Bakalářskou práci Markéty Hradecké doporučuji k obhajobě a předběžně ji klasifikuji známkou výbornou.

Prof. PhDr. Libuše Dušková, DrSc.